

викликати неприємні спогади та посилювати душевний біль. Як наслідок тортур, формується дуже стійкий зв'язок болю: психологічний біль переходить в соматику, таким чином мігрує в тіло, а тілесні шрами та рани не дають забути та психологічно опрацювати травматичний досвід. Спроби зменшити біль, уникаючи його, ненавмисно призводять до появи хронічного болю, душевних страждань. [3, С. 85].

На разі активно досліджуються наслідки полону для військовослужбовців і правоохоронців. Так, авторами розроблено соціально-психологічну модель наслідків військового полону, як сукупність трьох рівнів психологічних феноменів:

1. Макрорівень (або причинний) рівень, що відображає соціальні та особистісні фактори та сутність становлення «ідентичності полоненого».

2. Основний (або ціннісно-смысловий) рівень, що розкриває особистісні особливості військовополоненого та типологію його базових психічних процесів та явищ.

3. Мікрорівень (поверховий) рівень, що відображає фізіологічні та поведінкові новоутворення у колишніх військових бранців [4].

Перебування у полоні є глибокою психологічною травмою для людини. На сьогодні, перед психологами постають нові виклики щодо реалізації комплексу заходів з відновлення психічного та фізичного стану, соціальної адаптації і психологічної підтримки людей, які мають досвід перебування в полоні.

Список бібліографічних посилань

1. Близька людина повернулася з полону і замкнулася в собі. Як допомогти їй повернутися до нормального життя? ГО «Блакитний птах» URL: <http://hostage.org.ua/novyny/blizka-lyudina-povernulasya-z-polonu-i-zamknulasya-v-sobi-yak-dopomogti-yiy-povernutisya-do-normalnogo-zhittya/> (дата звернення: 20.02.2024).

2. Вони пережили пекло! Як допомогти рідним адаптуватися до життя після полону та тортур. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/psykhohiia/yak-dopomogty-ridnij-lyudyni-adaptuvatysya-do-zhyttya-pislya-polonu/> (дата звернення: 20.02.2024).

3. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців / К. Возніцина, Л. Литвиненко. Київ, 2020. 192 с.

4. Сафін О. Д., Тімченко О. В., Широкобоков Ю. М. До питання про соціально-психологічну модель наслідків військового полону. *Психологічний журнал*, Вип. 2. 2019. С. URL: <http://psyj.udpu.edu.ua/article/view/182642>

5. Шубіна Г. Взаємодія з ветеранами, які пережили полон: що варто знати? URL: <https://hubz.ua/zdorove-zhyttya/psychologiya/vzayemodiya-z-veteranamy-yaki-perezhyly-polon-shho-varto/> (дата звернення: 20.02.2024).

Одержано 27.02.2024

УДК 159.9-057.36-058.65

Ірина Вячеславівна ЖДАНОВА,

*доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6361-3029>*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ

Окреслено актуальні питання щодо оцінки ефективності реінтеграції ветеранів війни, повернення їх до повноцінного мирного життя. Вказано на необхідність комплексної оцінки, яка враховує всі сфери життя колишніх військових, а також на проведення

моніторингу. Зазначено, що одним з основних критеріїв такої оцінки може бути «якість життя» ветеранів.

Ключові слова: реінтеграція, якість життя, ветерани війни.

Будь-яке втручання, застосоване за допомогою спеціальних технологій (медичних, психологічних, соціальних, технічних тощо) завжди потребує оцінки його ефективності. Не виключенням є й реінтеграція ветеранів, в тому числі – інвалідів, якщо вона є об'єктом цілеспрямованого впливу.

Сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідження показують наявність значних проблем у колишніх учасників бойових дій при їх поверненні до цивільного життя [2; 3]. Ці проблеми стосуються і сфери здоров'я, і професійної діяльності, і сфери сімейних та інших міжособистісних та міжгрупових відносин, і подальшої самореалізації та саморозвитку ветеранів. С такими проблемами стикаються 60% ветеранів, які не продовжують службу. В той же час, спостерігається значна консолідація ветеранів у межах різних об'єднань та угруповань, що, залежно від спрямованості, може мати як позитивні, так і негативні соціальні та психологічні наслідки [2].

На сьогодні вже накопичено значний досвід розробки спеціальних програм реінтеграції ветеранів, як у світовій науці та практиці, так і у вітчизняній [4]. Наголошується на необхідності розробки комплексних програм, що є цілком виправданим та доцільним. Але кожний військовий конфлікт має свої особливості, пов'язані з соціальним та економічним розвитком країни, менталітетом громадян, їх світоглядом, ціннісними орієнтаціями тощо. Саме тому актуальним стає питання розробки комплексних програм реінтеграції ветеранів - учасників бойових дій внаслідок воєнного російського вторгнення 2022 року.

Одним із актуальних завдань в межах створення таких програм є питання оцінки ефективності реінтеграції, зокрема пошуку показників та критеріїв ефективності, що на нашу думку, є досить не простим завданням. Реінтеграція є комплексним процесом і пов'язана з «відновленням духовного, економічного, культурного, психологічного потенціалу, фізичного здоров'я, повернення ветеранів до мирної життєдіяльності, яку перервала війна» [1; с.267]. Такий потенціал Т. Захаріна об'єднує поняттям «реінтеграційний потенціал особистості» та вважає його чинником успішної реінтеграції [1]. Отже, й показник реінтеграції повинен теж бути багатомірним, який враховує всі сторони життя людини. На нашу думку, таким показником може стати «якість життя».

Як відомо, категорія «якість життя» є міждисциплінарною, що враховує різні аспекти та сфери життя людини. На думку Чиханцової О. якість життя можна визначити як «відповідність основних параметрів та умов життєдіяльності людини її життєвим потребам, а також власним уявленням про достойне життя» [5; с.12]. При цьому, спираючись на низку досліджень, авторка вказує та об'єктивну на суб'єктивну сторону цього явища, що відбиває значущі для людини умови існування та розвитку, і виділяє наступні компоненти якості життя: задоволеність ступенем фізичного, психологічного, соціального, духовного благополуччя людини; загальне сприйняття стану свого здоров'я та благополуччя та інші. Психологічна сторона якості життя людини виявляється у визначенні самою людиною рамок свого благополуччя та переваг життя [5].

Доцільність використання категорії «якість життя» як показника ефективності реінтеграції ветеранів зумовлена й можливістю виміру якості життя за допомогою надійних та валідних методик. Це надає можливість об'єктивізувати суб'єктивні відчуття, почуття та когнітивні оцінки свого життя ветеранами (та експертами), врахувати як кількісні, так і якісні аспекти. Аналіз інструментарію дослідження якості життя вказує на наявність методик, які або переважно визначають стан здоров'я людини (у реабілітаційних програмах), або її психологічне благополуччя (у психологічних підходах), або ступінь задоволення матеріальних, культурних та духовних потреб (соціологічні підходи).

Тобто, розробка методик оцінки якості життя як комплексного феномену є актуальним завданням.

Окремим питанням є питання щодо термінів такої оцінки (виміру). Скоріше, мова повинна йти про моніторинг оцінки якості життя ветеранів в межах реалізації програм їх реінтеграції, який необхідно проводити з певною періодичністю. Це питання також потребує свого вивчення та обґрунтування.

Отже, одним з показників оцінки ефективності програм реінтеграції ветеранів та їх повернення до мирного життя може бути «якість життя» як багатомірний феномен.

Список бібліографічних посилань

1. Захаріна Т. Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їх реінтеграції в соціум. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 3. PP. 263-275.

2. Результати дослідження «Реінтеграція ветеранів» щодо досвіду реінтеграції ветеранів, стигматизації з боку суспільства та мережі підтримки ветеранів. Аналітичний звіт від 14 липня 2021 р. URL: <https://www.irex.org/sites/default/files/Veterans%20Reintegration%20Experiences%2C%20Social%20Stigma%2C%20and%20Support%20Networks%20%E2%80%93%20Ukrainian.pdf> (дата звернення: 23.02.2024 р.).

3. Реінтеграція ветеранів з інвалідністю: методичний посібник. Укладачі: Соцька А., Олійник В., Гусак Н. та ін. Упорядниці матеріалів: Волгіна О., Іванова О., Лялька Т. К., 2022. 79 с.

4. Реінтеграція ветеранів – світовий та український досвід. URL: <https://www.prostir.ua/m/?id=207406> (дата звернення: 23.02.2024 р.).

5. Чиханцова О. А. Якість життя особистості та особливості її вимірювання. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2020. №4. С. 11-28.

Одержано 29.02.2024